

ፈሰቴቫል ኤርትራ 2018
Frankfurt, Germany
4 ነሐሴ 2018

ህሉው ኩነታት ሃገርናን እዋናዊ ሃገራዊ ዕማማትን

**ዝኸበርኪ ኣደ መንበር፡ የቐንየለይ።
ዝኸበርኩም ተሳተፍቲ ፈሰቴቫል 2018፡**

አቐዲመ፡ ምዉቕ ሰላምታ አቕርብ። አስዲበ፡ ስለ'ቲ ኣብዚ ፈሰቴቫል'ዚ ብዛዕባ ህሉው ኩነታት ሃገርናን እዋናዊ ሃገራዊ ዕማማትን ኣብ ዚካየድ ዘተ ንምስታፍ ዚተዋህቢ ዕድል አመስግን። ናይ ሎሚ ዘተና፡ ኣብዚ ንነፍሲ ወከፍ ሓርበኛ፡ ንነፍሲ ወከፍ ሃገራዊ ኤርትራዊ ኣዝዩ ዘሻቕል፣ ነቲ ህዝብና ድሕሪ ናይ 72 ዓመታት (1946-2018) መሪሪ ፖለቲካውን ብረታውን ቃልሲታት ኣካይዱ፣ ማእለያ ዘይብሉ መስዋእቲ ብሉጻት ደቁ፡ ዕንወት ሃገሩ፡ ዝርገት ማሕበራዊ ህይወቱ ከፊሉ፣ ዚተገባኦም ልዑላዊ ናጽነት፣ በቲ ብስም ፍልስፍና 'ፍቕርን ምድማርን' ዚካየድ ዘሎ ድራማ ወይ ተዋስኦ፡ ድነ ስግኣት ዘንጸላልዎሉ ዘሎ እዋን ይካየድ ስለዘሎ፣ ፍሉይ ሓላፍነት የሰክመና።

ኩነታትና ክንከታተሎ ከም ዝጸናሕና፣ ዝምድናታት ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ኣብ ውሽጢ ሽዱሽተ ሳምንቲ ዘይመልእ እዋን፡ ኣብ መንጎ 5 ሰነን 16 ሓምሌን 2018፣ ካብቲ ብመሪሪ ተጸብኦ ዚልለ ነዊሕ ኩነተ ኣይኩናት፡ ኣይሰላም ናብዚ ተኸሲቱ ዘሎ ኣመና ህንጡይ ኩነተ ሰላምን ምሕዝነትን፣ ንኹሉ ተዓዛቢ ዘስደመመ ሃንደበታዊ ለውጢ ኣርእዩ። ሰንሰለት ናይቶም ብፍጥነት ተኸታቲሎም ዚሓለፉ ድራማዊ ፍጻመታት ኣብዚ ደጊምካ ምዝርዛር ዘድሊ ኣይመስለንን።

ብዚኸነ ግን፣ እቲ ቅልጡፍ ናህሪ ናይቶም ፍጻመታት፡ ነቲ ኣብ ዓሰርተታት ዓመታት ገለ'ኳ ከይተፈጸመ፡ ኣብ ሳምንቲ ዓሰርተታት ዓመታት ተፈጸሙ (decades where nothing happened, and weeks when decades happened) ዚብል ብሂል እንግሊዛውያን ይገልጽ። ሕመረት ናይቶም ፍጻመታት እቲ 5 ነጥብታት ዚሓዘ ሓባራዊ ኣዋጅ ሰላምን ምሕዝነትን ኢዩ። ዕላምኡ፡-

- (1) እቲ ኣብ መንጎ ክልቲኦን ሃገራት ዚጸንሐ ኩነተ ኩናት ከም ዘብቅዕ ምግባር፤
- (2) ጥቡቕ ፖለቲካዊ፡ ቊጠባዊ፡ ማሕበራዊ፡ ባህላውን ጸጥታውን ምትሕብባር ምፍጣር፤
- (3) ርክባት መገዓዘያ፡ ንግድን መራኸቢታትን ኩነ ንቡር ዲፕሎማሲያዊ ዝምድናታት ምምላስ፤
- (4) ውሳኔ ዶብ ምትግባር፤
- (5) ዘባዊ ሰላም፡ ልምዓትን ምትሕብባርን ምርግጋጽ።

እቲ ሓባራዊ ኣዋጅ፡ ኣብ ዘመናዊ ታሪኽ ዝምድናታት ክልቲኦን ጎረቤቲ ሃገራትን ህዝብታትን፡ ንሓደ ኣመና ኣዕናዊ፡ ኣዝዩ ግናይን መሪሪን ምዕራፍ ይድምድም።

- (1) ፖለቲካ ናይ ትርጉም-ኣልቦ ኩናትን ሓድሕዳዊ ተጸብኦን፤
- (2) ትራጂዲ ናይ ጃምላዊ ጥርዝያታትን ምዝንባል ህዝብታትን፤
- (3) ራስያታት ሃብቲ፡ ንብረትን ጥሪትን ኤርትራውያን ኣብ ኢትዮጵያ፤
- (4) ሓሳድ ናይ 'ክሰር-ክሰር' ክልተኣዊ ዝምድናታት፤
- (5) ገዚፍ ክሳራ ዕድል ቊጠባዊ ልምዓት፡ ማሕበራዊ ግስጋስን ሰብኣዊ ድሕነትን ንጊኡ ህዝብታት።

ምክታም ኩነተ ኩናት፣ ምድቃስ ዶባዊ ግጭት፣ ምምላስ ንቡር ክልተኣዊ ዝምድናታት፣ መብጽዓ ንጥቡቕ ፖለቲካዊ፡ ማሕበራዊ፡ ባህላውን ጸጥታውን ምትሕብባር፣ ንነባሪ ሰላም ኣብ መንጎ

ኤርትራን ኢትዮጵያን ኩነ ንስፍነት ሰላም፡ ጸጥታ፡ ርግኣትን ዘባዊ ምትሕብባርን ኣብ ቀርቲ ኣፍሪቃ ጽቡቕ ፋል ኢዩ። ብተወሳኺ፡ እቲ ሓድሽ ዝምድና ነቲ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ዚተነብረ እገዳ ንምልዓልን ኣባልነት ኤርትራ ኣብ በይነ-መንግስታዊ በዓል ስልጣን ንልምዓት [Inter-Governmental Authority on Development (IGAD)] ንምምላሰን መንገዲ ዚጸርግ ኢዩ።

መብዛሕትኡ ህዝቢ ኤርትራ፡ ኣብ ውሽጥን ኣብ ወጻኝን፡ ንሓባራዊ ኣዋጅ ሰላምን ምትሕዝነትን ብዓቢ ታሕጓስ ተቐቢሉዎ። ዓሚቕ ናፍቕትን ሃንቀውታን ናይቲ ንነዊሕ እዋን ዚሰኣኖ ርገእ ሰላምን ንቡር ህይወትን ስለ ዘለዎ። ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራ'ውን፡ ብደስታ ተቐቢሉዎ። መኣዝን ናይቲ ፍጻመታት እናነጸረ ምስ መጽአ ግን፡ ነቲ ታሕጓስን ደስታን ዓቢ ሻቕሎት ተወሲኹዎ። ስለምንታይ፡

- (1) መልሲ ፕረዚደንት ኢሳያስ ንመግለጺ 1ይ ሚኒስተር ኢትዮጵያ ኣዕናዊ ኣሉታዊ ጸዓት (negative energy) ከመንጨዩ ዚኸእል ሕዳር ቅርሕንትን ህርፋን ሕነ ምፍጻይን ስለዘንጸባርቕ፤
- (2) ሚኒስተር ወጻኢ ጉዳያት ኤርትራ ኣብቲ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዚበጽሓሉ ፈላሚ ዑደት፡ ን1ይ ሚኒስተር ኢትዮጵያ “ምቕሉል መራሒና” ምባል ልዑላውነት ሃገር ዘሕስር ስለዚኹን፤
- (3) እቲ ኣብ ኣዲስ ኣበባን ኣዋሳን ዚተራእዩ፡ ንቡር ፕሮቶኮላዊ ቅጥዒ ዚሰኣን ሆይሆይታ ኩነ ሃገራዊ ጥልመት ዘመልክት፡ ‘ሓደ ህዝቢ ኢና’፡ ‘ንስኻ ኢኻ ትመርሓና’፡ ‘ውክልና ሂበካ ኣለኹ’ ዚብል ዘረባታት፡ ንልዑላዊ ናጽነት ሃገረ ኤርትራ ዘስግእ ክስተት ስለዚኹን፤
- (4) ብመንጽር'ቲ፡-
 - 4.1 ሃገርን ህዝብን ዘድመዩ ኣዕናዊ ዶባዊ ኩናት፤
 - 4.2 ብምስምስ ‘ጐብጣ’ን ኮነተ ‘ኣይኩናት’፡ ኣይሰላምን፤ ሃገር ከዕኑን ህዝቢ ኪረግጽን ዚጸንሐ ምልካዊ መድቁስቲ፤ ልዑላዊ መሬት ኤርትራ ገና ኣብ ትሕቲ ባዕዳዊ ሰራዊት እናሃለወ፤ እቲ ዚበሃል ዚነበረ ቅድመ-ኮነት ምንስሓብ ከይተማልአ፤ ስምምዕ ሰላምን ምትሕዝነትን ምእዋጅ፤
 - 4.3 ኣብቲ ዚገሃድ ዘሎ ሓድሽ ዝምድና ኢትዮ-ኤርትራ ‘ዶብ ኣገዳስነት የብሉን’፡ ‘ብጉዳይ ዶብ ኣይተዘራረብናን’፤ እናተባህለ ሕቶ ዶብ መዕለቢ ከይተገብረሉ፡ ተጐብዩ ይሕለፍ ምህላዉ፤

እዚ ንልዑላዊ ናጽነት ሃገረ ኤርትራ ኣብ ሓደጋ ዘእቱ ተርእኖታት'ዚ፡ ንመላእ ህዝቢ ኤርትራ፡ ኣብ ውሽጥን ኣብ ወጻኝን፡ ደጋፊ ይኹን ተቃዋሚ ናይቲ ስርዓት፡ ኣዘዩ ኣሻቓሊ ክስተት ኢዩ። ክንዲ ዚኹን፡ ትርጉም ሓባራዊ ኣዋጅ ኣዳቂቕና ክንርዳእ፡ ኣተገባብርኡ ብጥንቃቄ ክንከታተል የድሊ።

1. ዘላቂ ሰላም ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን እንተላይ ኣብ ውሽጢ ኤርትራን ኢትዮጵያን ብህያው ሰላምን ሓቀኛ ሰብኣዊ ድሕነትን ኪስነ ይግባእ። ኣብ ኢትዮጵያ፡ እቲ ኣብ ሓድሓደ ዘባታት ዚካየድ ዘሎ ደማዊ ኤትኒካዊ ግጭትን ቅስቀሳ ዘመተ ጽልእን ከቋርጽ፤ ኣብ ኤርትራ፡ እቲ ብጠንቂ ኣረሚናዊ መድቁስቲ፡ ሃውራዊ ማእሰርቲ፡ ደረት-ኣልቦ ቀይድን ገደብ-ኣልቦ ሃገራዊ ኣገልግሎትን ሰፊኑ ዘሎ ሓፈሻዊ ኮነተ ስግኣት ከኸትም ኣለዎ። ኣብ ክልቲኣን ሃገራት፡ ንዚሓለፉ ጌጋታት ብምእራምን ንዚጸንሑ ቍስልታት ብምሕዋይን ህያው ሰላም ንምስፋን፡ ልቦና ዘለዎ፡ ኣብ ናይ ትማሊ ቅርሕንቲ ዚነብር ዘይኩነስ፡ ሎሚ ንናይ ጽባሕ ተስፋ ዚሰርሕ መሪሕነት ከድሊ ኢዩ።

መስርሕ ምርግጋጽ ዘላቂ ሰላም፡ ኣብ ክልቲኣን ሃገራት፡ ንኹሎም ፖለቲካዊ ተዋሳኔትን ሰብ ጉዳይን ዚሓቀፍ፡ ኣብ ሃናጺ ጽምዶ ዘእቱ ኪኸውን ይግባእ። ንዚኹን ኣገዳሲ ፖለቲካዊ ሓይሊ፡ ተዋሳኔ ይኹን ወገን ዚንጽል ወይ ዘግልል መስርሕ፡ ውጽኢቱ፡ መጻኢ ሰላም ዚዘርግ፡ ኣብ ውሽጢ ኤርትራን ኢትዮጵያን ኩነ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን መጻኢ ኩናት ዚቕስቅስ፤ ካብኡ ሓሊፉ፡ ኣብ መላእ ዘባ ቀርቲ ኣፍሪቃ ህውከት ከናኸስ ከም ዚኸእል ኣስተብህሎ ይሓትት።

2. ንህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ዚጠቅም፡ ንረብሓታቶም ዘገልግልን ዘዕብን ጥቡቕ ፖለቲካዊ፡ ቍጠባዊ፡ ማሕበራዊ፡ ባህላውን ጸጥታውን ምትሕብባር ምፍጣር፤ ኣብ ክልቲኣን ሃገራት ህላወ ናይ ብማዕረ ዘዋስእ ተመሳሳሊ ሜዳታት ንጥፈት ይጠልብ። ኣብቲ ሓፈሻዊ ኮነት ናይ ክልቲኣን ሃገራት ብዙሕ ተመሳሳልነት'ኳ እንተሃለወ፡ ብጠንቂ'ቲ ኣብ ተክኒካውን ሞያውን ዓቕሚ ሰብ ኩነ ኣብ ደረጃ ዕቤትን ኣስራርሓን ትካላት ዘሎ ዘይተመጣጠነ ምዕባለታት፤ ክልቲኡ ህዝብታት

ካብ ጥቡቕ ክልተኣዊ ምትሕብባር ዚረኽቦ ጥቕምታት ኣዝዩ ዘይመዘዘን ኪኸውን ኢዩ። ፖለቲካ፡ ቊጠባ ኩነ ሕብረተሰብ ኤርትራ ብኣረጋገጥዎ ምልክን ብሕትውና ህግደፍን ተደቑሱ፡ ኣብ ፍጹም ዕንወት ከም ዘሎ ኩሉ ዚፈልጦ ኢዩ። ኤርትራዊ ወፍሪ ዓገትካ ኢትዮጵያዊ ወፍሪ ምዕዳም ጣቋ ዘለዎ ሚላ ኣይኩንን፤ ዘቤታዊ ወፍሪ ኣገደካ ግዳማዊ ቀጥታዊ ወፍሪ ኪትስሕብ ዘይከኣል'ዩ። ብተወሳኺ፡ መብዛሕትኦም ሰብ ዓቕሚ ገዳይም መራሕትን ካድራትን ብረታዊ ቃልሲ ኩነ ላህመት ምሁራት፡ ሰብ-ዋኒንን ሞያውያንን ኤርትራ ኣብ ቤት ማእሰርቲ ወይ ኣብ ስደት ኣለዉ። ኣብ ጽባሕ ናጽነት፡ ምንቁልቋል ደረጃን ዓይነትን ትምህርቲ ንወለዶታት መንእሰያት ዕድል ግቡእ ትምህርቲ ነሬጉ። እዚ ክወንገት'ዚ፡ ኣብ ኩሉ ሚዳታት ስራሕ፡ ኣብ ኩሉ ጽፍሕታት ትካላት መንግስቲ ኩነ ዋኒናት፡ ክቱር ሕጽረት ክኣላ ሓይሊሰብ ፈጠሩ።

ብሕጋዊ ዓይኒ፡ መብጽዓ ኢትዮጵያ ንሓባራዊ ኣዋጅ ሰላም ብፈጻሚ ሽማግሌ ኢህወደግ (EPRDF)፡ ብካቢነ ሚኒስትራት ኢትዮጵያን ብፓርላማ ኢትዮጵያን ዚተደገፈ ኢዩ። ብወገን ኤርትራ ግን፡ ኣብቲ ኣጠራጣሪ ሕጋዊ ቀያድነት ዚህሉዎ ዊንታን ረብሓን ውልቀ-መላኺ ጥራይ ዚተመርኩስ ኢዩ።

ኪኖ'ቲ ዓቢ ሃንፍ ግዝኣተ ሕግን ቅዋማዊ ምሕደራን፡ ኤርትራ ዋላ ስማዊ ፓርላማ፡ ተግባራዊ ካቢነ ኩነ ብግቡእ ዚሰርሖ፡ ተሓታትነትን ግሉጽነትን ዘለዎም መንግስታዊ ትካላት የብላን። ሚኒስትሪ ፋይናንስ ኩነ ባንክ ኤርትራ ብዛዕባ ኣታዊታትን ወጻኢታትን መንግስቲ ዚኹን ኣፍልጦ የብሎምን። እቲ ካብ ዕደና ወርቅን ነሃስን ዚርከብ ልዑል መኽሰብ'ኳ ኣበይ ከም ዚኣቱ ብወግኒ ኣይፍለጥን።

እኩብ ድምር ናይቲ ቀጻሊ ምጉስጃል፡ ሃውራዊ ቀይዲ፡ ምስሓብ ፍቓድ ንግዲ፡ ምዕሻግ ዋኒናት፤ ሰብ ዋኒን ብብዝሒ ሃገር ገዲፎም ከም ዚሰደዱ ገይሩ። ውጽኢት ናይዚ ግፍዕታት'ዚ፡ ንህዝብን ሰብ ዋኒንን ኤርትራ፡ ብመንጽር'ቶም ኣብ ዚሓሸ ተዛማዲ ኩነት ዚርከቡ መማዘንቶም ኢትዮጵያውያን፡ ኣብ ኣዝዩ ዓቢ መግዳዕቲ የውድቑም። ክንዲ ዚኹን፡ እቲ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ቊጠባዊ ዕብስት፡ ፖለቲካዊ ልምስትን ሕብረተሰባዊ ዝርገትን ከየብቅዕ፤ ህዝብን ሰብ ዋኒንን ኤርትራ፡ ካብቲ ምስ ኢትዮጵያ ዚፍጠር ጥቡቕ ፖለቲካዊ፡ ቊጠባዊ፡ ማሕበራዊ፡ ባህላውን ጸጥታውን ምትሕብባር ተመጣጣኒ ረብሓታት ኪሓፍሱ ዚከኣል ኣይኩንን።

3. ንቡር ክልተኣዊ ዝምድናታት፡ ዲፕሎማሲያዊ ኩነ ናይ መጉዓዝያ፡ ንግድን መራኽቢታትን ርክባት ምምላስ ሓደስቲ ዕድላት ዚኸፍት ኣገዳሲ ምዕባል ኢዩ። ውጽኢቱ ድማ፡ ንህዝቢ ኤርትራ ብቐጥታ፡ ማዕረ ዘርብሕ ኪኸውን ኣለዎ። ህዝቢ ኤርትራ ብናይ መቕነን መግቢ፡ ብክቱር ሕጽረት ማይ፡ ብቐጻሊ ምቑራጽ ሓይሊ ኤለክትሪክ፡ ብዋሕዲ መሳለጥያታት መጉዓዝያን መራኽቢታትን እናተሳቐየ ዚነብር ዘሎ ኢዩ። ካብቲ ሓድሽ ዝምድናታት ሓባራዊ ጥቕሚ መታን ኪረክብ ድማ፡ እቲ ብህግደፍ ተባሓቱ ዘሎ ሃገራዊ ቊጠባ ንብሕታዊ ጽላት ክፋት ኪኸውን፤ እቲ ዓንዩ ዘሎ ኣካላዊ ትሕተ-ቅርጺ ኪዕረ፤ መሳለጥያታት መጉዓዝያን መራኽቢታትን ኪመሓየሹ፤ እኹል ቀረብ መግቢ፡ ጸዓትን ማይን ኪረጋገጽ የድሊ።

4. ትግባረ ውሳኔ ዶብ ሰረት ናይ ኩሉ'ቲ ኣብ መንጎ ክልተ ልዑላውያን ሃገራት ኤርትራን ኢትዮጵያን ዚፍጠር ዝምድናታት፡ እንተላይ ናይቲ ጥቡቕ ፖለቲካዊ፡ ቊጠባዊ፡ ማሕበራዊ፡ ባህላውን ጸጥታውን ምትሕብባር፡ ኩይኑ ዘገልግል ኢዩ። ዶብ ኣድላዩ ረጃሒ ናይ ዘመናዊ ስርዓተ ኣህጉራዊ ዝምድናታት ኢዩ። ስለዚ፡ ብንጹር ዚተመልከተ ዶብ ሃገራዊ መንገት ዜጋታት ይውስን፤ ቦታታት ልኡላዊ ስልጣን ወይ ዘቤታዊ ሕጋዊ ስልጣን ናይ ነፍሲ ወከፍ ሃገር ይድርት። ብዚተረፈ፡ ዶብ ትርጉም የብሉን ምባል፡ ድንቁርና ወይ ውዲት ዘመልክት ኣበሃህላ ምኽት ኣስተብህሎ የድሊዩ።

ኩሎም ዶባት ኣብ መንጎ ኩለን ሃገራት ኣፍሪቃ ብሃውራዊ መግዛእታዊ ውዕላት ዚተወስኑ ኢዮም። ዶብ ኤርትራን ኢትዮጵያንውን፡ ብመሰረት መግዛእታዊ ውዕላት 1900፡ 1902፡ 1908፡ ብጀኦግራፍያዊ ደረታትን ጀኦሜትርያዊ ኣመልከትን፡ ዚተደረተ ኢዩ። እቲ ኣብ ክልቲኡ ሸነኻት ወሰናስን ዶብ ዚነብር ህዝቢ ንደረት ናይቲ ሓባራዊ ዶብ ካብ ቀደሙ ኣረጋገጹ ይፈልጥ ኢዩ። እቲ ናይ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ ብሕግን ብግብርን ኣህጉራዊ ዶብ ኤርትራን ኢትዮጵያን ኩይኑ ንዳርጋ

ሓደ ምሉእ ዘመን ጸኒሑ ኢዩ። ኢትዮጵያ ኪኖ'ቲ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ ምስሕሓብ ኣልጊላ ወይ እጅታ ኣንቢራ ኣይትፈልጥን ኢያ። ኣብ 1997 ጥራይ ኢዩ ንሰፊሕ ቦታታት መሬት ኤርትራ ናብታ ሽዑ ስፍሓት ወሲኻ ዚቐመት ክልል ትግራይ ብበይናዊ ኣገባብ ዚጸንበረ ካርታ ዳግም ዚተሳእለ።

ዶባት ናይተን ናጽነት ዚጎናጸፉ ግዙኣት ሃገራት ንምዕቃብ ዘገልግል መትከል ልማዳዊ ኣህጉራዊ ሕጊ ኣሎ። እቲ ኣብቲ ፈለማ እዋን፡ ንዶባት ናይተን ካብ መግዛእቲ ዚተላቐቓ ሃገራት ላቲን ኣመሪካ ንምሕንጻጽ ኣብ መዓላ ዚወግሉ መትከል ኡቲ ፖሲደቲስ ጁሪስ (*uti possidetis juris*) ከም ቅቡል ኣገባብ ማዕቢሉ፡ ብፍላይ ኣብ ኣፍሪቃ ተቐባልነት ኣጥርዩ። እቲ መትከል፡ ዘይተተንካፍነት ናይቶም ኣብ እዋን ናጽነት ዚውረሱ ዶባት የረጋግጽ። እዚ ኣብ ቻርተር ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ (1963)፡ ውሳኔ ካይሮ ውሓኣ (1964)፡ ህንጻዊ ሰነድ ኣፍሪቃዊ ሕብረት (2000) ብግቡእ ሰፊሩ ይርከብ። ውሓኣ ኩነ ኣሕ፡ ብጹእነት ናይቲ ኣብ እዋን ናጽነት ዚውረስ መግዛእታዊ ዶብ ብትሪ ይድግ።

እምበኣርከስ፡ ንውሳኔ ዶብ ግቡእ ግምት ኣብ ምሃብ፣ ህያው ፍታሕ ጉዳይ ዶብ፡ ምስቲ ኣብ ወሰናስን ዶብ ካብ ጥንቲ ዚነብር ህዝቢ ብምምኽኻር፡ ብመሰረት መትከል ኡቲ ፖሲደቲስ ጁሪስ፡ ነቲ ታሪኻዊ መግዛእታዊ ውዕል ዶብ ኪዕቅብ ይግባእ። ከምዚ ዚኣመሰለ ፍታሕ ነቲ ቅድመ-1997 ዚነበረ ኩነተ ህላወ (*status quo ante*) ዚመልስ፣ ነቲ ኣብቲ ወሰናስን ዶብ ዚነብር ኤርትራዊ ኩነ ኢትዮጵያዊ ካብ መሬት ዓደቡኡ ዘየልቅቅ፣ ሃገራዊ መንነቱን ዜግነቱን ዚዕቅብ፣ ቦታታት ዘቤታዊ ሕጋዊ ስልጣን ነፍሲ ወከፍ ሃገር ዘይቅይር፣ ዚወሓድ ምዝንባል ህዝቢ ዘስዕብ ፍታሕ ይኸውን።

5. ምርግጋጽ ሰላምን ምምላስ ንቡር ዝምድናታትን፣ ህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ኩሉ ኣቐልቦኦም፡ ጸዕሮም፡ ጸጋታቶም ናብ ምፍታሕ ዘቤታዊ ብድሆታት ደሞክራሲያዊ ምሕደራን ሓቛፊ ልምዓትን ንምድሃብ ባይታ ይጸርግ። ዕዉት ደሞክራሲያዊ ስግግርን ሓቛፊ ልምዓትን ኣብ ክልቲኣን ሃገራት ድልዳል ሰረት ናይ መጻኢ ክልተኣውን ዘባውን ዝምድናታትን ዘንጽፍ ይኸውን። ሰናይ ናይ 'ርባሕ-ርባሕ' ክልተኣዊ ዝምድና ድማ፡ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ ሓያል ደራሲ ዘባዊ ሰላም፡ ልምዓትን ምትሕብባርን ኩይኑ ከገልግል ይኸእል።

ምስልሳል ዕዉት ደሞክራሲያዊ ስግግር ኣብ ኤርትራን ኣብ ኢትዮጵያን ህያው ሰረት መስርሕ ዘባዊ ፖለቲካዊ ምትሕብባርን ቊጠባዊ ውህደትን ከንጽፍ ይኸእል። ሽዑ፡ እዞም ከም መጋረዲ ዘገልግሉ ዘለዉ ዶባት ናብ መራኸቢ ድንድል ኪቐየሩ ይኸእሉ። እዚ ግን፡ ኣብ ሓድሕዳዊ ምክብባር ልዑላውነትን መሬታዊ ምሉእነትን ነፍሲ ወከፍ ሃገር ዚምርኩስ፣ ብንጡፍ ተሳትፎን ግሁድ ፍቶትን ህዝብታት ነፍሲ ወከፍ ሃገር ብዚሰነዩ ስምምዓት መሰረት ብዚውሰዱ፣ ደረጃ ብደርጃ ብዚውህለሉ ስጉምቲታት ዚፍጸም ዘገምታዊ መስርሕ ኪኸውን ይግባእ።

እምበኣርከስ፡ እዚ ኣብዚ ቐረባ እዋን ዚተራእዩ ቅልጡፍ ለውጢ ካብ ኩነተ ኩናት ናብ ህንጡይ ሰላም በዚ መምዘኒታት'ዚ ኢዩ ኪርእ ዘለዎ። እቲ ዘስደምም ሆይሆይታ ሓድሽ ፍቕርን ምድማርን፣ እቲ ህዉኸ ዘረባ ናይ ሓደ ህዝቢ፣ እቲ ተደጋጊሙ ዚተባህለ ህያብ መሪሕነትን ውክልናን፣ ስግንጢርን ኣዝዩ ኣሻቓልን ተርእዮ ኢዩ። ብፍላይ፡ ታሪኽ ኣስፋሕፋሒ ህርፋን ኩነ እቲ ዚጸንሐ ተጻብኦ ኢትዮጵያ ኣብ ግምት ምስ ዚኣቱ። ሎሚ ዕዮ ገዛና ምስ ዘይንሰርሕ፣ መጻኢና ኣብ ኢድና ንምጭባጥ ብፍጥነት ምስ ዘይንቀሳቐስ ድማ፣ ካብቲ ፈጠራ (myth) ናይ ሓደ ህዝቢ ናብ ፈጠራ ናይ ሓንቲ ሃገር ምስጋር ቀሊል ኪኸውን ኢዩ። ዚሓለፈ ታሪኽ ኪድገም ከነፍቅድ የብልናን! ሓቅታት ምኽሓድ ኩነ ምዝናይ ኣየዋጽእን ኢዩ።

ንሕና ኤርትራውያን ኣብ ገዛእ ሃገርና፡ ኣብ መሬት ዓደቦና፡ ንዘስካሕክሕ ሳዕቤናት ናይ ከምዚ ዓይነት ፈጠራ ንሰላሳ ዓመታት (1961-1991) ሓርነታዊ ኩናት፣ ንክልተ ዓመታት (1998-2000) ዶባዊ ኩናት፣ ክቡር ዋጋ ብህይወት፡ ብደም፡ ብረሃጽ ከፊልና ኢና፣ ክሳብ ለይቲ ሎሚ'ውን፡ ህዝብና ብናይ ዓሰርተታት ዓመታት መድቄስትን ዚባኸነ ዕድል ልምዓትን ራህዋን ይሳቐ ኣሎ።

ብመንጽ፡ ሎሚ ኣብ ኢትዮጵያ ሓያል ንፋስ ለውጢ የንበልብል፤ ሓድሽ ኣሰራርጻ ሓይልታት ይኸሰት፤ ሓድሽ ፖለቲካዊ ስርርዕ ይመጽእ ኣሎ። ኣብ መንገድ ኤርትራን ኢትዮጵያን ውን ሓድሽ ዝምድናታት ይምዕብል ኣሎ። ጽልዋ ናይዚ ኹሉ ኣብ ህሉው ኩነታት ህዝብናን መጻኢ ጉዕዞ ሃገርናን እንታይ ኪኸውንዮ? ብወገንና ኹን፡ ነቲ ብከቢድ መስዋእቲ ዚተረጋገጸ መስል ርእሰ-ውሳኔን ልዑላዊ ናጽነትን ሃገረ ኤርትራ ብምውሓስ፤ ደሞክራሲያዊ ስግግር ንምርግጋጽ እንታይ ክንገበር ይግባእ፤ ምስዚ ዚኸሰት ዘሎ ኩነት ዘላኒ፤ ነቲ ዚፍጠር ብድሆታት ንምምካት ኩነ ነቲ ዚኸፈት ዕድላት ንምጥቃም ዘኸእል፤ ኣብ ኣተሓሳስባ፡ ኣብ ኣወዳድባ፡ ኣብ ኣሰራርሓ፡ ኣብ ኣተሓሕዛ ጉዳያት፡ መሰረታዊ ለውጢ (paradigm shift) ምግባር የድሊ።

1. ካብቲ ዚጸንሐ ዕንክሊላዊ ፖለቲካ ናይ ህልኸን ቅርሕንትን ወጺእና፤ ንዚበዝሐ ኤርትራዊ፡ ኣብ ውሽጥን ኣብ ወጻኝን፤ ተቃዋሚ፡ ደጋፊ ይሃሉ ተዓዛቢ፤ ምእንቲ ናይ ሓባር ዕላማ ብናይ ሓባር ራእይ ዘሳትፍ ወይ ኣብ ጽምዶ ዘእቱ፤ ሓድሽ ኣሰራርሓ ንምትእትታው ምስራሕ።

2. ካብ ፖለቲካ ቅድመ-ናጽነት ንገላገል። ንኣብነት፡ ሕቶ ሰንደቕ ዓላማ ወይ ባንዴራ ብዚምልከት። ነፍሲ ወከፍ ፖለቲካዊ ውድብ ይኹን በርጌላዊ ማሕበር ዚመረጸ ባንዴራ ኪትህሉዎ መስሉ ኢዩ። እታ ኩለን ሃገራትን ውድባትን ኣህጉራዊ ኮም ዚፈልጣኦ ባንዴራ ናጻ ልዑላዊት ሃገረ ኤርትራ ግን ሓንቲ ኢያ። ሓደ ብግቡእ ሕጋዊ መስርሕ ዚቐመ ሃገራዊ ወካሊ ኣካል (ፓርላማ ወይ ሃገራዊ ባይቶ) ኣድላዩነቱ ገምጊሙ፡ ብኣገባብ ክሳብ ዚቐይራ ድማ፤ ኩሉ ኤርትራዊ፡ ተቃዋሚ ይኹን ደጋፊ ስርዓት ብዘየገድስ፤ ከም ሃገራዊት ባንዴራ ኪቐበላ ይግባእ። እቲ ብዛዕባ ባንዴራ ዚግበር ቍርቍስ ዘየድሊ፡ ፋይዳ-ኣልቦ፡ ከፋፋሊ ስለዚ ኹን።

3. ትግባረ ቅዋም 1997። መንቅብ ዘይብሉ፡ ዕቃብታት ዘየልዕል፡ ንኹሉ ዘሐጉስ፡ ምሉእ ዚበሃል ቅዋም የለን፤ ኣብ ታሪኽ ደቂሰብ'ውን ተራእዩ ኣይፈልጥን። ዚኹን ቅዋም ኣብ መስርሕ ተመኲሮ ህዝቢ ናይ ሓንቲ ሃገር ካብ ግዜ ናብ ግዜ እናተመሓየሸ ከም ሰረት ግዝኣተ-ሕጊ ዘገልግል ሰነድ ኢዩ። ክንዲ ዚኹን፡ ህዝቢ ኤርትራ፡ ኣብ ክንዲ ብዘይ ቅዋም፡ ብዊንታ ውልቀሰብ ዚመሓደር፤ ብሓደ ጌና ምሉእ ዘይኩን፤ ግን ከኣ እናተመሓየሸ ምሉእ ዚኸውን ቅዋም ኪመሓደር ይምረጽ።

እቲ ኣቐዲመ ዘፍኣምኩዎ ሓድሽ ኣተሓሳስባ ድማ ነዚታት የጠቓልል። ኤርትራዊ ፖለቲካዊ ተቃውሞ ኣብ ወጻኢ፡ ኣብ ኣዝዩ ዘይምቐእ ባይታ ቃልሲ ኩይኑ፡ ንጨፍላቂ ባህርይ ስርዓት ህግደፍ ኣብ ምቅላዕ፤ ፖለቲካዊ ንቕሓት ህዝቢ ኩነ ኣፍልጦ ኣህጉራዊ ኮም ኣብ ምዕባይ ውጽኢታዊ ስራሓት ኣካይዱ ኢዩ። ይኹንምበር፡ እቲ ገለ ውድባት ኩነ ባእታታት፡ ኣብ ጉዳይ ባዕዳዊ ጎበጣ ወይ ሕቶ እገዳ፡ ንሃገራዊ ረብሓ ዚጸረር፡ ጸግዒ ተጻባእቲ ወገናት ምሓዝ፤ ኣብ ሃገራዊ ተኣማኝነት (loyalty and credibility) ተቃውሞ ጥርጣረ፤ ኣብ ኣድማዕነቱ ሃሰያ ከም ዚገደፈ ኣይስሓትን።

እምበኣርከስ፡ ኣብ ውሽጢ ሃገር ደሞክራሲያዊ ስግግር ንምምጻእ፤ ሎሚ ንመብዛሕትኡ ኤርትራዊ፡ እንተላይ ነቲ ላንግ-ላንጋ ኩይኑ ይኹን ንስርዓት ህግደፍ ኪድግፍ ዚጸንሐ፡ ኣብ ጽምዶ ዘእቱ ሓያል ዘመተ ንምክያድ፡-

ዶብ ይመልከት! ቅዋም ይተግበር! ፖለቲካዊ እሱራት ይፈትሑ! ሃገራዊ ኣገልግሎት ሕጋዊ ገድቡ ይሓዝ! ኤርትራ ኣብ ኩናት የመን ኣይትሳተፍ! ወዘተ.፤ ዚብሉ እዋናዊ ጭርሓታት ብምልዓል፤ ኣብ ልዕሊ'ቲ ስርዓት ጸቕጢ ንምዝያድ፤ ሃገር ካብ ስግእት ዳግማይ ጎበጣ ንምድሓን፤ ደሞክራሲያዊ ለውጢ ንምድራኽ ንተዓጠቕ።

ስለ'ቲ ጽን ኢልኩም ዝሰማዕኩምኒ ኣመስግን።

ዘልኣለማዊ ሓበን ንሰማእታትና!
ዕድመ ንናጻ ልዑላዊት ሃገረ ኤርትራ!